

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
«Мистецька освіта у міждисциплінарному вимірі»
(13-14 червня 2023 року, м. Харків)

Харків 2023

Данильченко Ю. А.	58
Унікальність механізму флейти Kingma System®	
Іонова О. М., Чень Цюнцун	63
Застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва	
Полубоярина І. І.	67
Технологія вивчення дисципліни «Педагогіка інклюзивної освіти»	
Шевченко І. Л.	72
Впровадження інноваційних технологій у професійну діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва	
<i>Секція 4. Реалізація дистанційного та змішаного навчання фахівців мистецького профілю</i>	77
Щепакін В. М.	77
Волонтерська просвітницько-пропагандистська діяльність музикантів із Харківської державної академії культури за часів повномасштабної агресії РФ	
Фіщенко М. О.	87
Робота концертмейстера з учнями початкових класів дитячої музичної школи у дистанційному режимі навчання	
<i>Секція 5. Загальна мистецька освіта в умовах сучасних викликів</i>	91
Іонова О. М., Ма Лі	91
Специфіка інструментального навчання особистості у вальдорфській школі	
Козлова Н. В.	96
Формування мотивації учіння гри на фортепіано у молодших школярів	
Бежан А. К.	101
Творчий розвиток учнів на уроках мистецтва	
Іванченко Д. О.	105
Формування творчих умінь молодших школярів на уроках музичного мистецтва	
Чуркіна В. Г., Волошина Т. І.	110
До питання розвитку системи вітчизняної мистецької освіти у ЗДО та ЗЗСО	

Секція 5. Загальна мистецька освіта в умовах сучасних викликів

СПЕЦИФІКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВАЛЬДОРФСЬКІЙ ШКОЛІ

Іонова О. М.

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних
дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті

Ма Лі

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Музичне мистецтво є важливим складником загальної середньої, вищої освіти та освіти впродовж життя, оскільки музика є виразником творчих сил особистості, засобом формування світогляду, духовності, підґрунтям для саморозвитку й самореалізації людини.

З огляду на підвищення якості музичної освіти й виховання зростаючого покоління безперечний інтерес становить багаторічний досвід вальдорфської школи, де поглиблена музична освіта позитивно впливає на цілісний розвиток особистості: дисциплінує школярів, стимулює навчальну мотивацію, поліпшує емоційне самопочуття, сприяє концентрації уваги, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, формуванню морально-соціальних якостей тощо [1, с. 121].

У вальдорфській школі музика супроводжує учнів упродовж усіх років навчання. Основні підходи до музичної освіти школярів обґрунтовано у працях Р. Штайнера (фундатор вальдорфської педагогіки) [2], а також схарактеризовано В. Вюншем (німецький композитор, вальдорфський учитель) [3].

До означених підходів слід віднести, насамперед, уявлення про те, що музика зачіпає всі сфери людського психічного життя, оскільки в ній є три галузі, які можна співвіднести з думками людини (мелодійний елемент), емоціями та почуттями (гармонія, мінорний або мажорний настрій), волею та

рухом (ритм).

З огляду на це дидактика й методика викладання музичного мистецтва загалом та інструментального навчання зокрема чітко співвідносяться з цілісною психічною структурою (єдністю та взаємодією розумової, емоційно-почуттєвої та вольової діяльності) особистості, а також із специфікою її вікового й індивідуального розвитку. Так, у виборі інструменту враховуються схильності й індивідуальні риси характеру дитини, а також розмаїття виразних форм і можливостей кожного інструменту для подолання однобічності розвитку особистості [3, с. 72].

Наприклад, у разі смичкових інструментів (скрипка, віола, віолончель) йдеться про мелодійні інструменти. Ритм дихання, власне, і є ритмом мелодії. Тільки у смичкових інструментах цей потік дихання відтворюється не повітрям, а смичком. У русі смичка по струнах і міститься «дихання» мелодії. З урахуванням того, що до 9-річного віку дитина має розуміння переважно мелодії, доцільно в цьому віці основну увагу звертати на рух смичка, на те, щоб цей рух виникав із зорового образу.

Слід відмітити, що звучання смичкових інструментів цілком формується в серединній людині – у сфері відчуттів, із тієї сфери, в якій і корениться сприйняття гармонії. Дитина, яка живе переважно у сфері відчуттів, як правило, буде тяжити до смичкових інструментів, особливо до віоли. Якщо же у сфері відчуттів дитини спостерігається легкість розумового сприйняття, то її буде приваблювати скрипка – через її більш високе звучання. У віолончелі же більш низька тональність звучання, що значною мірою орієнтується на вольовий елемент, а отже, віолончель обирають діти, яких приваблює практична діяльність.

Ще одним мелодійним інструментом є поперечна флейта. Легкість і рухливість, що притаманні грі на флейті, свідчать про її спорідненість сфері уяви й думок. Проте мелодія флейти не покидає галузь істинного переживання музики (сферу почуттів) і повністю не потрапляє у сферу уявлень. Флейтисту для здобуття звуків потрібний потік дихання, який пов'язаний із серединною

людиною, а отже, гра на флейті ніби «прив'язує голову до серця». Із цієї ж причини потяг до цього інструменту відчують діти, які надають перевагу життю своїх уявлень і думок (часто в цьому вони досягають певної легкості й рухливості). Водночас буває і так, що флейту обирають діти, які хочуть оволодіти її «летючим» звучанням.

Зовсім по-іншому відбувається в разі духових інструментів. Так, гра на язичкових інструментах із подвійною тростиною (гобой і фагот) передбачає схильність до розумової діяльності, причому у спостережливій (відстороненій) формі. При грі на таких інструментах відчувається серйозний супротив вдунанню повітря, потоку дихання (це може відчути кожний, хто хоча одного разу спробував здобути звук із такого інструменту), і між діями гравця та звуком, що відтворюється, виникає своєрідний поріг.

Серед дерев'яних духових інструментів з одинарною тростиною найбільший діапазон звуків має кларнет. При цьому характер звучання істотно змінюється з переходом від низьких до високих звуків: виходить досить багатобарвна картина звучання, що посилюється за рахунок різноманітних динамічних можливостей інструменту. З огляду на це кларнет найкращим чином підходить дитині, яка характеризується різноманітністю та швидкістю змінювання виразних можливостей, за якими приховується, між тим, серйозний погляд на навколишній світ.

Що стосується таких інструментів, як труба або тромбон, то їх звук виходить назовні з більшою спрямованістю, ніж у інших інструментів, водночас звук ніби продовжується й у середині людини, охоплюючи її цілком. Ці інструменти як найкраще підходять добродушним дітям (і хлопчикам, і дівчатам) із повненькою статуєю. Як правило, вони мають вузький діапазон голосу (іноді обмежується лише п'ятьма тонами), тим не менш діти зі задоволенням співають з іншими, і внутрішньо все чують правильно. Життєві сили таких дітей досить сильно прив'язані до фізичного тіла. Гра на трубі або тромбоні сприяє вивільненню цих сил, і згодом діти можуть досягти значних успіхів у сольній грі на інструменті.

Відзначимо, що вузький діапазон голосу зовсім не є обов'язковою передумовою для гри на трубі або тромбоні. Тут більше уваги звертається на педагогічно-терапевтичний аспект: часто наявність певної тенденції в конституції людини може призводити до бажання грати на інструменті, звук якого вказаним чином діє в людині, і саме цей інструмент часто відкриває величезні можливості для розвитку дитини.

Ще один інструмент – фортепіано, що є одним із «недосконалих» інструментів, оскільки між виконавцем і звуком знаходиться багатоколінчаста проміжна механіка, яку виконавець залучає до гри. Окрім цього, інструмент немає «дихання» й тим самим легато, і виконавець не може модулювати звук (наприклад, фа-дієз і соль-бемоль граються однією клавішею). Якщо виконавець на фортепіано виконує чудову мелодію легато, то він сам створює «дихальну напругу» від звуку до звуку, що відбивається в найтонших нюансах натиску клавіш. Саме піаніст відчуває рух між звуками й «доповнює» інструмент. І лише в такий спосіб виконавець перетворює фортепіано на справжній інструмент. З огляду на це, фортепіано є таким інструментом, що надає найбільші можливості. Проте той, хто хоче стати піаністом, має характеризуватися значним музичним потенціалом, сильним потягом до створення музики. У дітей схильність до створювання музики часто виявляється у придумуванні других голосів до відомих пісень або складанні ряду акордів тощо. При цьому добре, коли поряд із грою на фортепіано діти навчаються ще й грі на одному з мелодійних інструментів або беруть активну участь у співах, насамперед, хорових.

Відомо, що сучасні діти часто хочуть грати на ударних інструментах. Ці інструменти потребують пробудженості та підвищеної уважності. Водночас ритм, що відповідає такту, досить енергійно проникає в кінцівки. Той, хто грає на ударних інструментах (ударник), майже не здатний творити зі серединної сфери, тобто зі сприйняття гармонії. Однак разом з іншими виконавцями ударник має відчуття гармонії, і в оркестрі він виступає ніби в ролі другого диригента, тонко реагуючи на найменші коливання ритму. Отже, добре, якщо

той, хто хоче грати на ударних інструментах, спочатку навчився би грі на гармонійному інструменті, щоб мати згодом можливість слідкувати в оркестрі за всім музичним дійством та брати участь у його створенні.

Варто відзначити, що навіть якщо інструмент був обраний правильно, а школяр цінує вчителя гри на інструменті, з віком можуть виникати певні кризові ситуації: прагнення грати на інструменті зменшується або зникає зовсім. Такі кризові ситуації часто відбуваються у віці від 12 до 16 років. І в цей час рішення обрати саме свій інструмент має ніби народитися заново.

Слід особливо наголосити на тому, що вальдорфська музична освіта спрямована на всіх дітей, а не лише на музично обдарованих, тому всі школярі грають, принаймні, на одному музичному інструменті. Індивідуальна та спільна гра на музичних інструментах виховує в дітей здібності слухання й розуміння музики. У підсумку сольні навички вливаються у справу всієї школи: музичне оформлення свят упродовж року, шкільні концерти, музичний театр тощо. Починаючи з 3-4-го року навчання кожний клас має невеличкий оркестр, а учні старших класів грають у шкільному оркестрі. Через участь в оркестрах особистість отримує цінний досвід соціальної взаємодії та спільної роботи, що зміцнює її психофізичні сили, створює можливість для внутрішнього розвитку.

Список використаних джерел

1. Іонова О. М. Питання естетичного виховання особистості у вальдорфській школі. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський зб. наук. пр. молодих учених. Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 28. Т. 2. С. 120–125.
2. Steiner Rudolf. *Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik* (GA 293). Dornach : *Rudolf Steiner Verlag*, 1992. 256 s.
3. Wunsch Wolfgang. *Menschenbildung durch Musik. Der Musikunterricht an der Waldorfschule*. Stuttgart : *Verlag Geistesleben*, 1995. 152 s.